

ERDAL ÖZ
BİR GÜN YİNE
ALLI
TURNAM

♥
CAN

GEZİ

Erdal Öz
BİR GÜN YİNE
ALLI TURNAM

Can Yayınları: 188

Yaşam: 1

© Erdal Öz, 1986

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 1986

1. basım: Cem Yayınevi, 1976

4. basım: Can Yayınları, 1986

7. basım: Can Yayınları, Mayıs 2006

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Serap Kılıç
Düzeltili: Fulya Tükel
Montaj: Mine Sarıkaya
Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 975-510-897-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Erdal Öz
BİR GÜN YİNE
ALLI TURNAM

GEZİ İZLENİMLERİ

CAN YAYINLARI

**ERDAL ÖZ'ÜN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI**

CAM KIRIKLARI / *öykü*
GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM / *anı*
HAVADA KAR SESİ VAR / *öykü*
KANAYAN / *öykü*
ODALARDA / *roman*
SULAR NE GÜZELSE / *öykü*
YARALISIN / *roman*

Erdal Öz, 26 Mart 1935'te Sivas, Yıldızeli'nde doğdu. Devlet memuru olan babasıyla birlikte Türkiye'nin değişik yerlerini dolaştı. Tokat Lisesi'ni bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başladığı yüksek öğrenimini Ankara Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Türk Dil Kurumu Yayın Kolu'nda, Türk Sinematek Derneği Ankara Şubesi'nde çalıştı. İstanbul'da üniversite çevresindeki arkadaşlarıyla birlikte *a* dergisini çıkardı. İlk öykü kitabı *Yorgunlar*, 1960'ta *a* dergisi yayınları arasında çıktı. İlk romanı *Odalarda*, aynı yıl Varlık Yayınları'nca yayınlandı. Ankara'da Sergi Kitabevi'ni kurdu. 12 Mart askeri darbesiyle başlayan karanlık dönemde siyasal görüşlerinden dolayı üç kez tutuklandı, hapis yattı, ama yargılanma sonucunda aklandı. 12 Mart döneminin baskılarını ve bu baskılara karşı direnişi işlediği *Yaralısın* adlı romanıyla 1975 Orhan Kemal Roman Armağanı'na değer görüldü. 1975-1981 yılları arasında Cem Yayınevi'nin Arkadaş Kitapları adlı çocuk edebiyatı dizisini yönettikten sonra, 1981'de Can Yayınları'nı kurdu, çok sayıda yazarı Türk edebiyatına kazandıranın yanı sıra dünya edebiyatının saygın yazarlarının yapıtlarını yayınladı. *Sular Ne Güzelse* adlı kitabıyla 1998 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Cam Kıvrıkları* adlı yapıtıyla 2001 Sedat Simavi Öykü Ödülü'nü aldı. *Kanayan* (1973) adlı öykü kitabında, *Deniz Gezmiş Anlatıyor* (1976) ve *Gülünün Solduğu Akşam* (1986) adlı anı-romanlarında, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam kararı öncesindeki yaşantılarını ve kendi izlenimlerini dile getirdi. *Gülünün Solduğu Akşam*'a girmeyen notlar ve izlenimlerini 2003'te son romanı *Defterimdeki Kuş Sesleri*'nde topladı. SSCB gezisinin izlenimlerini içeren *Allı Turnam* (1976), 1998'de *Bir Gün Yine Allı Turnam* adıyla yeniden yayınlandı. *Havada Kar Sesi Var* adlı öykü kitabı 1987'de basıldı. *Dedem Korkut Öyküleri* (1979), *Alçacıktan Kar Yağar* (1982), *Kırmızı Balon* (1990) adlı üç çocuk kitabı yayınlandı. Erdal Öz'ü 6 Mayıs 2006 günü yitirdik.

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
“Leningrad Kuşatma Mezarlığı”nda	11
Herkes Bir Konut	18
Avrupa’dan Orta Asya’ya	24
Çalışan Kadınlar	36
Kolhoz’da	40
Sovhoz’da	46
Her Şey Çocuklar İçin	56
Unutulmaz Güzellikte Bir Kent: Leningrad	69
Yirmi Sekiz Panfilovcu Parkı	77
Dostoyevski’nin Evinde	84
Stalin’i Sevenler, Sevmeyenler	93
Batı’ya Kaçıp Sığınan Biri: Soljenitsin	101
Yazarın Görevi	108
Moskova’da Aziz Nesin’in Yaş Günü Toplantısında ...	115
“Alı Turnam, Bizim Ele Varırsan”	119

GİRİŞ

“Bu kitap, bir geziden izlenimlerdir.

Bende kalan, bende derin izler bırakan izlenimler. Anlatmakta yarar bulduğum, anlatmadan edemediğim güzel izlenimler.

Sovyetler Birliği gibi uçsuz bucaksız bir ülkeyi anlatmamı kimse beklemesin benden. Topu topu on beş gün kaldım orada. Sovyet Yazarlar Birliği'nin özel çağrılısı olarak gittim, on beş gün süreyle neyi, nerede görmek istedimse gördüm, anlamaya çalıştım. Bu kısa süre içinde Sovyetler Birliği'ni gördüğümü elbette söyleyemem. O ülkeyi bütünüyle kavrayıp anlatacak kadar anladığımı da söyleyemem. Yalnızca, bu on beş günden bende kalanları birilerine anlatmak, yıllardır halkımıza bu komşu ülke hakkında öğretilenlerin ne kadar yalan yanlış şeyler olduğunu belirtmek, yaşadığım güzellikleri birileriyle paylaşmak istedim.

Hepsi bu.”

1976 yılında Sovyetler Birliği izlenimlerimi “Allı Turnam” adı altında kitaplaştırdımca, kitaba bu sözlerle bir giriş yazısı yazmıştım. Bu kitapta anlattıklarım gerçek gözlemlerimdi. Sovyetler'in sosyalizmi uygulayış biçimine, uygulanan sosyalizmde gördüğüm kusurlara en küçük bir eleştiri bile getirmemeye çalışarak, gördüğüm güzellikleri bir “yazar” olarak dile getirmeye çalışmıştım. Anlatışıma bir öykü

tadı da katmıştım. Birkaç kez basıldı bu kitabım. Bir gezi kitabı için Türkiye ölçüleri içinde büyük bir başarıydı bu.

Ama bir gün Berlin Duvarı yıkıldı. Bir simge olan bu duvarla birlikte dünyada pek çok şey yıkıldı. Yıllardır verilen onca kavganın sonunda elde edilen onca kazanımların, umutların, sevinçlerin tümü bir anda yıkılıverdi. Bu, bir rejimin de yıkılışıydı. Kitabımı o yıkılıştan bu yana bir daha basılı görmek istemedim; içimden gelmedi. Ama eksik de olsa, o güzellikleri, o gerçek güzellikleri çok özledim. Üstelik o anlattıklarım gerçek gözlemlerimdi; özlediklerime çok yakın görüntülerdi. O güzelliklerin, o çözümlerin kusurları olabilir; o kusurları yaratan, üstesinden gelemeyen yöneticilerin de kusurları, suçları olabilir, ama küreselleştiği söylenen; gerçekten de küreselleşmenin bütün pislikleriyle kirlenen bir dünyanın karşısı yeni bir dünya düzeni elbette kurulacaktır. Bu kitabımı, *Bir Gün Yine Allı Turnam* adıyla, yeniden kurulacak daha kusursuz, daha güzel bir dünya düzenini özleyerek, birtakım eklerle yeniden yayımlıyorum.

“LENİNGRAD KUŞATMA MEZARLIĞI”NDA

Isı, sıfırın altında kim bilir kaç? Eksi yirmi derece mi, otuz mu, bilemiyorum.

Arabamız, Leningrad'ın ünlü Piskariyovskoye Kuşatma Mezarlığı önünde duruyor. Bu ulusal mezarlığın giriş yerinde küçük bir müze var. Müzeye giriyoruz. Tam 900 gün süren faşist Alman kuşatmasının ve Leningradlıların 900 gün aşılamanın onurlu direnmesinin fotoğraflarla, yazılarla sergilenişini hayranlıkla izliyoruz.

Yanımda, Sovyet Yazarlar Birliği'nin görevlendirdiği çevirmen Bayan *Vera Feonova* var. On beş gün süresince yanımdan hiç ayrılmayan, neyi görmek istedimse görmemi sağlayan sevgili dost *Vera Feonova*, fotoğrafların yanındaki açıklayıcı yazıları onurlu, titreyen bir sesle, benim için bir bir Türkçeye çeviriyor.

İkinci Dünya Savaşı. Faşist Alman orduları, Leningrad önlerine gelip dayanmış. 1941 yılının Haziran başları. Askerlik yaşına gelenler, çoktan cephele boylamışlar.

Leningrad kentinin duvarlarına büyük büyük afişler asılmış:

“*Düşman, Leningrad kapısında!*”

Daha askerlik yaşına erişmemiş 200 bin Lening-

radlı genç, haziran-eylül ayları içinde, dilekçeler verip gönüllü olarak askere yazılıyorlar.

“*Düşman, Leningrad kapısında!*”

Kaputunu, postasını, kalpağını, silâhını kapan, bu azgın faşist saldırıya karşı koymak için koşuyor.

4 Eylül 1941. Leningrad’a ilk Alman bombaları düşüyor. Düşen bu ilk bombalarla birlikte Leningradlıların silâhlı savunmaları da başlamış oluyor.

8 Eylül 1941. Almanlar, kuşatma işini tamamlamıştır. Kent, çepeçevre faşist saldırganlarla sarılmıştır. Bu tarih, Leningradlılar için 900 gün sürecek, amansız bir kuşatmanın ve amansız bir direnmenin başlama günüdür.

Leningrad’ın dışarıyla, her türlü bağlantısı kesilmiştir. Leningrad bu koskoca dünyada yapayalnızdır artık. Bu öldürücü yalnızlık 900 gün sürecek, yine de Leningrad düşmeyecek, tutsak olmayacak, Nazi ordularını kente sokmayacak, direnecektir.

Sonuç: 470 bin ölü, sayısız yaralı.

Ama Leningrad, yine Leningradlılarındır.

Bu Kuşatma Mezarlığı’nda aklıtan bombalardan ölmüş 470 bin ölü yatıyor. Ama şimdi Leningrad’da yaşayan insanların sayısı dört milyon. Hem de emekçilerin yönetime egemen olduğu yepyeni bir düzen içinde, insanca bir düzen içinde yaşayan dört milyon insan.

Geniş caddelerde reklam panoları da yok şimdi. Ne çiklet duyuruları, ne banka uyarıları. Böyle aldatmacalara, kandırmacalara yer kalmamış şimdi Leningrad caddelerinde. Yalnızca büyük büyük devrim panoları var. *Marx*’tan, *Engels*’ten, *Lenin*’den alınmış, ışıklandırılmış, ölümsüz sözler var.

Yıl 1941. Ağustos’un 30’u. Kuzeye giden ve işleyen tek demiryolu da Nazi askerlerince kapatılıyor.

Artık tek umut, Ladojskoye Gölü'nün donmasını beklemek. Göl donarsa, onun üzerinden belki bir çıkış yolu bulunabilecektir.

Ladojskoye Gölü, uzun süre donmamış. Leningradlılar, bu donma olayını sabırla beklemişler. Çünkü kentte yiyecek bir lokma ekmek bile kalmamış.

Sonunda, Ladojskoye Gölü donuyor. Leningradlılar, buz tutan gölün üzerinde ilk çıkış yolunu açıyorlar. Adına "Hayat Yolu" dedikleri bu yol, dümdüz bir beyazlığın ortasından geçmektedir. Faşist saldırı için açık bir hedef. Ama başka çıkar yol yok. Tek yol bu. Tek umut yolu. Tek "Hayat Yolu".

Göl donup da ilk "Hayat Yolu" açılınca, Leningradlılar, ilk iş olarak, açlıktan birbiri ardınca ölen çocukların sağ kalanlarını kamyonlara bindirip kurtarma işine girişmişler. Orta Asya'ya, Özbekistan'a kaçırmışlar bu çocukları; Özbekistan'a ve başka Orta Asya cumhuriyetlerine. Oradaki aileler, savaştan, açlıktan, ölümden kaçırılan bu yarı baygın çocukları paylaşmışlar aralarında. Birer canlı cenazeymiş çocuklar; bir deri, bir kemik.

Bir tren yaklaşıyor Taşkent'e, Orta Asya'daki Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkentine. Bütün Taşkentliler tren garında. Gelen tren, Leningradlı çocuklarla dolu. Herkes bir çocuk kapabilmek için birbirini çığnıyor. Kimse çocukları paylaşmıyor.

8 Eylül günü tamamlanan kuşatma, Leningrad'ın dışarıyla bütün bağlarını kesiyor.

20 Kasım. Çalışanlara günde ancak 125 gram ekmek dağıtılıyor, karneyle. Başka da yiyecek bir şey yok.

Aralık ayında kentin bütün su boruları donuyor. Su da yok.

Kış da savaş kadar amansız.

Bütün taşlılar duruyor. Yakıt da kalmamış.
Her şey bitiyor.

Ansızın Filarmoni Salonu'nda bir müzik konseri.

Ve her yerde, her köşede hastaneler. Partinin kararı bu. Tarih: Ocak 1942.

Ama fabrikalar, dokuz yüz gün sürecek kuşatma süresince ve elden geldiğince çalışacaktır. Fabrikalardaki tek üretim, silâh ve cephane üzerine yapılmaktadır. Cephede savaşanlara, kentlin savunmasını yapanlara silâh ve cephane yetiştirilmektedir. On-on iki yaşlarında küçücük çocuklar, ayaklarının altına konan iskemlelerin üzerine çıkmışlar, boylarını aşan büyük makinelerin başında, savaşan ağabeyleri için silâh ve cephane üretimine katkıda bulunmaktadır. Ve kadınlar. Bütün yük onlarda. Asıl çalışanlar onlar. Her iş onların omuzlarında.

Bu amansız çalışma, kadınlarda öylesine bir alışkanlık haline gelecektir ki, savaştan sonra da kadınlar, Sovyetler Birliği'nin dört bir yanında, Moskova'da, Bakü'de, Leningrad'da, Alma-Ata'da, sanırım her yerde, her cumhuriyette, tıpkı erkekler gibi, en ağır işlerde onlara yardımcı olmaktan kendilerini alamayacaklardır. Bugün olduğu gibi.

Bu amansız savaş, bu insanüstü direnme böylece sürüp gidiyor.

Sonunda, 1944 yılının Ocak ayında Alman kuşatması yırtılıyor.

Yıl 1944. Haziran ayında, faşist saldırganlar, Leningrad önlerinden kovuluyor.

Sağ kalanların, büyük kuşatmadan arta kalanların ölüleri vardır. Ve ölümler sayısızdır. 470 bin belki.

Barış için ölen gencecik erkeklerin üzerinden çıkan, kurşun delikleriyle, barut yanıklarıyla süslü "Komsomol Karneleri", şimdi bu acı dolu Kuşatma Müzesi'nde, onurla, gururla sergilenmektedir. Gele-

cek kuşaklara ve bütün insanlığa, canlı birer anı olarak saklanmaktadır.

Vera Feonova ile birlikte, içimiz acıyla dolu olarak bu küçük müzeden çıkıyoruz. Önce geniş beton bir düzlüğün ortasında, yerden yükselen bir alev karşılıyor bizi.

“Sönmeyen Ateş,” diyor *Vera*.

Durmadan yanar dururmuş.

Yeni evlenen bir gelinle bir damat, mezarlığın önüne yanaşan bir gelin arabasından koşarak çıkıyorlar, bu Sönmeyen Ateş’in önünde, ilk evlilik resimlerini çektiriyorlar. Yine koşarak süslü gelin arabasına giriyorlar. Arabanın burnuna gelin gibi giydirilmiş güzel bir taşbebek bağlanmış.

Bir büyükanne, yanına torununu almış, mezarlığı gezdiriyor. Sönmeyen Ateş’in başında durup torununa bir şeyler anlatıyor yanımızda. Torununa Sönmeyen Ateş’i gösteriyor.

“Bu ateş hiç sönmez,” diyor.

“Yağmur yağsa da sönmez mi?”

“Yağmur yağsa da sönmez. Hiç sönmez bu ateş,” diyor büyükanne.

Belli ki dokuz yüz gün süren amansız kuşatma günlerinden kalma bir büyükanne bu.

Eksi yirmilerde, eksi otuzlarda dolaşan, buzlu ayazın altında o Sönmeyen Ateş’in yanından geçip geniş taş basamakları iniyor, göz alabildiğine uzanan Kuşatma Mezarlığı’na giriyoruz.

Mezarlığı dört bir yanından saran yüksek hoparlörlerden yayılan çam gibi bir kadın sesi, hiçbir söze dayanmayan, alabildiğine güzel, alabildiğine anlamlı bir şarkı söylüyor. Bir acı ağıt bu. Bir güzel çılglık.

Bu ses, buz tutmuş havaya kristal parçaları gibi dağılıp sanki yüreğimize saplanıyor.

ERDAL ÖZ

BİR GÜN YİNE ALLI TURNAM

GEZİ

FOTOĞRAF: NURMELE TIRAKCI

Allı Turnam adlı kitabımı 1976 yılında yazmıştım. Sovyetler Birliği'ne yaptığım bir geziden bende kalanlardı. Anlatışıma öykü tadı da katmıştım. Birkaç kez basıldı bu kitabım. Ama bir gün Berlin Duvarı yıkıldı. Bu duvarla birlikte onyıllardır verilen onca kavganın sonunda elde kazanımların, sevinçlerin, umutların tümü de bir anda yıkıldı. Bu bir rejimin de yıkılışıydı. O günden sonra bu kitabımı bir daha basılı görmek istemedim. Ama eksik de olsa, gördüğüm onca güzelliği özledim. O görüp anlattığım güzellikler gerçek gözlemlerimdi. Küreselleştiği söylenen, gerçekten de küreselleşmenin bütün pislikleriyle kirlenen bu dünyanın karşıtı bir dünya düzeni elbette kurulacaktır. Bu kitabımı, *Bir Gün Yine Allı Turnam* adıyla, yeniden kurulacak daha kusursuz, daha güzel bir dünya düzenini özleyerek, birtakım eklerle yeniden yayımlıyorum.

ERDAL ÖZ

KAPAKTAKİ RESİM: VLADİMİR LEBEDEV

ISBN 975-510-897-1

9 789755 108971

<http://www.canyayinlari.com>